

עוד על חטא דוד ובת שבע

174557

נקודת המוצא של שלומי אמוני ישראל ביחס לדוד המלך ראשיתה בהתנגדות נפשית מוחלטת לאפשרות שדוד, משיח ה' ונעים זמירות ישראל, הוא סתם "נואף אשה חסר לב". המקובל אצל עמים אחרים, שהמנהיג הנערץ על גבורותיו במלחמה ועל התיקונים שעשה בסדרי הממלכה מתנהג ב'שובבות' בענייני מוסר ודרך ארץ, והעם מתייחס לכך בחיוך סלחני - לא יכול לעלות על דעתנו, חלילה. ולא רק מפני שמזמורי תהלים שלו מבטאים לב זך וטהור, אלא גם מפני שהוא שורש מלכותנו, ואין אנחנו מוכנים לקבל אפילו הרהור המזלזל בגדולתו המוסרית של מייסד שושלת המלוכה שלנו. העמדה הנפשית הזאת ראויה לציון מיוחד, מפני שהיא מבטאת רוח מוסרית חזקה החיה בתוכנו.

אבל אין זו רק עמדה נפשית-רגשית, אלא עמדה זו מקבלת תמיכה חזקה מפסוקים רבים בתנ"ך. כל ישרות וצדקות של מלך ביהודה מושווית ל"דוד אביו", וכל התנהגות רעה - לסטיה מדרך דוד אביו, וה' קורא לדוד בפי נביאיו "דוד עבדי". אי אפשר אם כן שמדובר ח"ו בקל שבקלים.

עם התפיסה היסודית הזאת אנו באים ללמוד את הפרשה הלא-פשוטה של דוד ובת שבע. אבל אם אל האמת מבטנו - אנחנו צריכים זהירות גדולה שגם אהבתנו לא תקלקל את השורה. בלעדי הזהירות הזאת אנחנו עלולים להציע פירושים בלתי מתקבלים על הדעת, ולפעמים גם להעלות רעיונות שסכנה חינוכית טמונה בהם. למשל, יש מי שחושב שהוא מציל את מעמדו של דוד על ידי מאמרו של ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן "כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו" (שבת נו, א). אבל באמת הוא גורם בזה נזק חינוכי גדול. כי הוא דן בנושא כאילו הקושיא שלנו על דוד היא רק הבעיה ההלכתית של איסור אשת איש, וכאילו החשבון המוסרי אינו די חמור כדי להטריד אותנו, כאשר ברור שהוא חמור ביותר! היתכן שהמלך ששלח חייל למלחמה ינצל את העובדה שהחייל אינו כאן, ושנתן גט לאשתו לא מרצון לגרשה אלא כדי לפתור בעיה האמורה להתעורר בעקבות מותו ח"ו, ויקח את "גרושתו"? והלא קל שבקלים אינו עושה כן! ובכלל, סתם פיתוי¹ של אשה פנויה, האם הוא אמור להתיישב למישהו עם דמותו של דוד המלך?

נראה שמאמרו של ר' שמואל בר נחמני - "המהפך בזכותו של דוד", כדברי רב - אין כוונתו כלל לנקות את דוד. הוא בא רק לומר, בעקבות הפסוק "וה' עמו" שנאמר על דוד, שריבונו של עולם הציל את דוד בכך שגרם שהעבירה החמורה שעשה לא

1 ולפי דעה אחת בכתובות ט, א - אונס!

היה בה גם איסור אשת איש. והמימרא "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה" אינה אומרת אלא שלא חטא באיסור אשת איש ממש ווגם בזה יש מחלקת בדברי חז"ל כידוע).

¹אוצר החכמה

קראתי את פירושו של הרה"ג הר"א נבנצל שליט"א בסוף ספר שיחותיו על ספר בראשית. אני חייב כמובן בכבודו של אדם גדול כמותו; אבל תורה היא, וללמוד אני צריך.

הרעיון שהביא הרב נבנצל כדי לקרב להבנתנו את חטא דוד הוא "עבירה לשמה"². דוד ידע שממשיך שושלת המלוכה צריך לבוא מבת שבע, וראה שהוא מזקין, והזמן קצר, וסבר שהוא צריך לדאוג שהדבר יקרה - אפילו אם בת שבע היא עדיין אשת איש! לעשות "עבירה לשמה"! המחשבה הזאת של דוד לא היתה צודקת, והוא נענש עליה בחומרא גדולה, אבל, כביכול התקרבנו להבנה איך אדם גדול כדוד נכשל בחטא חמור כזה.

נעיר בראשונה, שהרעיון שבת שבע ראויה היתה לדוד מופיע בדברי חז"ל (סנהדרין קז, א): "ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית, אלא שאכלה פגה". אבל לא נאמר במדרש - וזהו חידושו של הרב נבנצל - שהנקודה הזאת היתה ידועה לדוד, והיא שהביאה אותו לעשות את אשר עשה.

אולם לעניות דעתי נראה, שהמדרש הזה לא בא אלא להרחיק מאתנו את המחשבה המטרידה שמלכות בית דוד יצאה מבת שבע בגלל חטאו של דוד - דבר שאין הלב מוכן לקבל; הוא בא לומר לנו שאין קשר בין צמיחת בית המלכות מבת שבע לבין החטא, כי גם אלמלא החטא היתה המלכות בנויה על פי גזירה אלוקית בדיוק באותו אופן. הרעיון של הרב נבנצל אמנם אינו מתנגש עם פשט הפסוקים, מפני שלא נאמר בפסוק כלל מה חשב דוד; אבל דומני שאינו מקרב שום דבר להבנתנו. כל השומעו יתמה על "עבירה לשמה" כזאת, לא עבירה לשמה כמו אצל יעל וסיסרא על מנת להציל את ישראל - אלא "עבירה לשמה" כדי להוליד ילד ממזר, שיהיה בהמשך אבי שושלת ממזרים לבית דוד - ובלבד שיהיה מבת שבע! ולפתות בכחהמלכות בשביל זה את בת שבע! אמנם נתן הנביא מוכיח את דוד על מעשהו, ודוד נענש עליו בחומרה; אבל האם אנחנו מסוגלים לקבל באיזשהו אופן את ההוה-אמינא שמציע הרב נבנצל כדי להסביר את דוד? יש כאן כנראה מחשבה, שאם יתווסף לסיפור דוד ובת שבע מימד מיסטי, של חשבונות אלוקיים שאין אנו מבינים בהם ולא כלום, שהם אלו שהובילו את דוד לחטא זה, תפחת ההתקוממות הפנימית שלנו לנוכח המעשה שנעשה. אולם בפועל, במקום ליישב את דעתנו בפרק קשה זה, אומר הרב נבנצל ללומד התמה - "שתוק, כי יש כאן עניינים נסתרים שאינך מבין בהם ולא כלום". היעלה על הדעת ש'עניינים נסתרים' כאלו יתירו חטא

2 הרב נבנצל בא לפרש את הפרשה גם לפי האמוראים הסוברים שבת שבע היתה אשת איש ממש ("התם אונס הוה").

גדול כזה? האם בדבר פשוט כזה יטעה דוד המלך ע"ה? לדעתי הרעיון של 'עבירה לשמה' לא הוסיף לנו דבר.

הוצר החכמה

כמדומה שפתוחה בפנינו דרך להניח בה את דעתנו, ולהתאים את קריאת הפרשה כצורתה עם התפיסה הכוללת שלנו על דוד. גם דרך זו נשענת על מדרש (סנהדרין קז, א):

אמר רב יהודה אמר רב, לעולם אל יביא אדם עצמו לידי ניסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי ניסיון ונכשל. אמר לפניו: ריבוננו של עולם, מפני מה אומרים אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, ואין אומרים אלוקי דוד? אמר: הם התנסו, ואתה לא התנסית. אמר לפניו: ריבוננו של עולם, בחנני ונסני... אמר: אנסה אותך, ואעשה דבר למענך, שלהם לא הודעתי - ולך אני מודיע שאנסה אותך בענין ערוה. מיד - ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו', אמר רב יהודה: שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום, ונתעלמה ממנו הלכה: אבר קטן יש באדם, משביעו - רעב, ומרעיבו - שבע... וזהו שכתוב "בחנת לבי פקדת לילה צרפתיני בל תמצא זמתי בל יעבר פי", אמר: הלואי וזמם היה נופל בפי ולא הייתי אומר כדבר הזה:

הוצר החכמה

מה שמענו מהמדרש הזה?

ראשית, שמענו מהמדרש שהכשלון של דוד היה כשלונו בתאוה, לא במחשבות רוחניות מיוחדות. ומדרש זה בוודאי שאינו כדברי הרב נבנצל שהובאו לעיל. אבל שנית, אמרו במדרש שהמבחן שנערך כדי לבדוק אם דוד ראוי שיוזכר בתפילה עם האבות הוא בשאלה אם יצליח להינצל ולעמוד בניסיון של איסור ערוה ותאוה. וכל השומע ישתומם: וכי כך בוחנים אם ראוי שיאמרו "אלוקי דוד"? והרי מול ניסיון זה של דוד נבחן אברהם בניסיון העקידה! וכי מעטים האנשים בתולדות עם ישראל שהתגברו על יצרם ונמלטו מאיסור אשת איש? האם זאת גבורה כל כך נשגבה?

התשובה הפשוטה לדבר היא שלא כל ניסיונות אשת איש שווים הם. אין צריך לומר שפעמים רבות הנסיבות של המעשים שונות זו מזו, ולפי שינויי הנסיבות משתנה עוצמת הניסיון; אבל צריך להדגיש ולומר, שגם כשהנסיבות החיצוניות שוות לגמרי, וגם כשהתנאים הגופניים שווים לגמרי, עדיין יתכנו הבדלים גדולים בין אדם לאדם ובין זמן לזמן, לפי עוצמתו של "המלאך הממונה על התאוה". ובוודאי אפשרי ששני בני אדם יימצאו באותם תנאים חיצוניים, אחד מהם יעמוד בניסיון בנקל והשני לא יעמוד בו, ולא מפני שהראשון צדיק יותר מן השני - אלא מפני שהיה "קר" יותר ממנו באותה שעה, וקל היה לו יחסית להתגבר על יצרו.

וכל מה שאמרנו הוא לענ"ד בכלל מה שאמרו חז"ל "אל תדון את חברך עד שתגיע

למקומו". רצוני לומר - אל תדון את חברך לעולם, מפני שלעולם לא תגיע למקומו: שלעולם אין אתה יכול לשער מה גודל הקשיים הפנימיים שהוא צריך להתגבר עליהם, כי אין קשייו דומים לקשייך!

כשהמדרש אומר שהניסיון שבו הועמד דוד נועד לבדוק אם אפשר לומר "אלוקי דוד", הוא אומר בזה, שהניסיון של דוד, ואם תרצה אמור "המלאך הממונה על התאוה" של דוד באותה שעה, היה גדול ועצום³. אמנם דוד נכשל, ואין לו שום קולא לא בתוכן המעשה ולא בכוונת העושה. ואף על פי כן - דוד נשאר גדול וצדיק, אלא שאינו שלם, ואין אומרים "אלוקי דוד"⁴. על כשלונו הוא נענש קשות, אך הוא חזר בתשובה שלמה, "הקים עולה של תשובה", עד שגם הוא נמנה בין המעטים שהקב"ה קורא להם בפי עבדיו הנביאים "עבדי".

3 לאמיתו של דבר אפשר לומר את מה שאמרנו גם בלי המדרש: אם אנחנו יודעים שדוד הוא נעים זמירות ישראל, וה' עמו, ברור שיש לנו לדון אותו לכף זכות, ולומר שאם נכשל - הרי בוודאי מדובר היה במבחן קשה עד מאוד!

4 נראה לי, שבדברינו נבין אגדה תמוהה ומוזרה ביותר ממסכת סנהדרין כב, א. שם אבישג השונמית שואלת את דוד מדוע אינו נושא אותה לאשה, ודוד עונה שהיא אסורה לו מכיון שכבר יש לו שמונה עשרה נשים. אבישג טוענת שדברי דוד הם תירוץ, ושהוא אינו נושא אותה מפני שאין כוחו במותניו. ואז אומר דוד "קראו לי לבת שבע", וכתוב "ותבוא בת שבע אל המלך החדרה", ואמר רב יהודה אמר רב, באותה שעה קנחה בת שבע בשלוש עשרה מפות. ברור שהאגדה הזאת אינה מתארת דברים כהווייתם; אבל מה תוכנה? - הקורא את הפסוקים הראשונים במלכים נראה לו שדוד הוא כבר חלש ותשוש (בודאי כך חשב אדוניהו), ועל כן "המלך לא ידעה"; אומרים חז"ל שלא כך הדבר, אלא דוד הוא במלוא אוננו, והוא נמנע מלבוא אל אבישג השונמית רק מפני שהיא אסורה לו. ללמדך, שבשעה שדוד אינו נתון בניסיון הקשה ההוא - גדול כוחו לשלוט ביצרו עד כדי שנערה צעירה שוכבת בחיקו והוא אינו בא אליה.

אתה/אתם

והנה ודאי שמי שאוהב את בוראו אהבה אמיתית לא יניח עבודתו לשום טעם שבעולם אם לא יהיה אנוס ממש, ולא יצטרך ריצוי ופיתוי לעבודה - אלא אדרבא לבו ישיאהו וירצהו אליה, אם לא יהיה עיכוב גדול שימנעהו. הנה זאת היא המידה הנחמדת אשר אליה זכו החסידים הראשונים קדושי עליון, וכמאמר דוד המלך עליו השלום 'כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלוהים', ואומר 'נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו לאל חי, 'צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים'. כל זה מתוקף התשוקה שהיה משתוקק לו יתברך...

מסילת ישראל פרק יט